

Kv. Lillskogen 5

Antikvariskt utlåtande och
konsekvensanalys inför planerade
förändringar

Christina Andersson

2020-09-24

Fastighet: Kv. Lillskogen

Adress: Bromma kyrkväg 46, 45 samt Lillskogsgränd 5

Kommun: Bromma kyrka

Detaljplan: Pl 2881A, gällande detaljplan vann laga kraft 1944

Riksintresse: Nej

Klassificering: Rubricerad fastighet ligger i närheten av Bromma kyrka. Området är inte inventerat och klassificerat av stadsmuseet.

Lagskydd: Bromma kyrka med kyrkogård åtnjuter skydd genom kulturmiljölagen enligt dess fjärde kapitel om kyrkobyggnader och kyrkotomter (4 kap. KML 2§) Området runt kyrkan ingår i riksintresse för kulturmiljövården.

Bakgrund: Kvarteret Lillskogen (tomt 36, 37 och 47) samt Prebendet 17, har nyligen förändrats genom rivning av äldre bostadshus och uppförande av ny bebyggelse (parhus). De nya parhusen är placerade på båda sidor om Attundavägen. Totalt är det fyra nya parhus som uppförts (tre av dessa i kv Lillskogen). Nu finns planer på att riva fler hus i kvarteret (tomt 5, 45 och 46) och uppföra ny bebyggelse.

Beställare: Jan Gutestam genom G & B Properties

Sammanställning: Christina Andersson, certifierad som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt PBL och Boverkets föreskrifter och allmänna råd. Stiftelsen Kulturmiljövård, Stora Gatan 41, 722 12 Västerås. Telefon: 073-810 80 41, christina.andersson@kmmmd.se

Syfte: Syftet med följande rapport är att granska framtaget gestaltningsförslag ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Vidare är tanken att utlåtandet skall användas som kunskapsunderlag inför fortsatt arbete.

Källor: Söderström, Göran, Stockholm utanför tullarna, Nittiosju stadsdelar i ytterstaden, 2003
Gestaltningsförslag: Lillskogen 5, 45, 46, daterat 2020.01.29 samt uppdaterat 2020.03.10, P-tal beräkningar, daterat 2020-09-13 samt handlingar vid SBK.

Framsida: Bromma Kyrkväg, Med kvarteret Lillskogen till vänster i bild (tomt 45 och 5).

Figur 1. Den röda cirkeln visar kvarteret Lillskogen.

Utsnitt ur klassificeringskartan, visar att området inte är inventerat och klassificerat av Stockholms stadsmuseum.

Området runt kyrkan ligger inom en kulturhistorisk värdefull helhetsmiljö.

Innehåll

Bromma kyrka.....	4
Områdets karaktär.....	4
Del av kvarteret Lillskogen.....	4
Framtaget förslag	9
Antikvariska synpunkter och konsekvenser	9
Sammantaget.....	10

Bromma kyrka

Områdets karaktär

Stadsdelen präglas av en relativt heterogen villabebyggelse från 1905 och framåt till våra dagar. Från början fanns två föreningar, Bromma Villastad och Bromma Trädgårdar som på eget initiativ stod för etablering av bostadsområdet. Förutom villorna finns här Bromma kyrka från 1100-talet med sin lantliga prästgårdsbebyggelse och i söder naturreservatet Kyrksjön. I nordväst gränsar området till Bromma flygplats.

De första husen i området öster och söder om kyrkan stod färdiga under 1920-talet. Många av dessa hus har brutna tegeltak och panelkända fasader. Bromma villastad fick sin första stadsplan 1931, vilken anslöt till mycket som redan var uppfört. I planen tilläts hus med två våningar samt vind.

Stadsdelen har förändrats mycket sedan den första utbyggnadsfasen. I enlighet med den första visionen om en villastad, så präglas området dock fortfarande av villabebyggelse. De från början stora tomterna har genom åren styckats av, vilket lett till en betydligt tätare bebyggelse. Många villor uppfördes under 1940- och 50-talet, vilket har bidragit till områdets nuvarande karaktär. Förutom att många tomter styckats av för att ge plats åt ny bebyggelse, har många av de äldre bostadshusen också byggts om- och till för att anpassas till dagens krav på högre bostadsstandard. Ett tydligt karaktärsdrag av stor vikt för miljön är grönskan i form av häckar och träd som inramar bebyggelsen.

Del av kvarteret Lillskogen

Lillskogen 5, 45 och 46 är en del i ett större kvarter, beläget sydost om Bromma kyrka och på gångavstånd från kyrka- och kyrkogård. Villabebyggelsen i kvarteret Lillskogen och utmed Attundavägen karaktäriseras av villor i olika stilar, från olika tider. Majoriteten av villabebyggelse i denna del av området kännetecknas av villor från 1940- och 1950-talet. Många av dessa med funktionalistiska stildrag. Villorna har fasader med träpanel, puts eller tegel, taktäckning består ofta av tegel. Ett större byggnadskomplex Brommagården/äldreboende i hörnet Spångavägen/Bromma Kyrkväg, uppfördes 1999 och utgör med sin långsträckt byggnadsvolym en kontrast mot alla enfamiljshus. Vid samma tid uppfördes även radhus i kvarteret Ålderdomshemmet. Även dessa utgör en kontrast mot villorna i området, men är avseende byggnadshöjd och fasadmateriell ett tillägg som infogat sig väl. Radhusen har en indragen placering på tomten, och marken är välplanerad med mycket grönska i anslutning till gatan. Öster om kvarteret Lillskogen ansluter en bergslutning med buskar och träd. Vid besök på plats i september 2020, konstateras att mycket har förändrats på senare tid i kvarteren runt Attundavägen. Förtätning och nybyggnation pågår.

Figur 2. Fastighetskartan visar berörda fastigheter. Tomterna närmast gatan 47, 36 och 37 har nyligen exploaterats med parhus.

Figur 3. Flygbild, visar kvarteret före rivning av husen närmast gatan.

Figur 4. Radhus i kvarteret Ålderdomshemmet. Byggnadskropparna är uppförda med förskjutning i sidled och har fått en indragen placering på tomten. Byggnadshöjd och arkitektur har anpassats till områdets karaktär.

Figur 5. Brommagården har en långsträckt byggnadsvolym, vilket inte riktigt ses på detta fotografi.

Figur 6. Attundavägen utsikt mot söder, mot Spångavägen. På vänster sida ses nybyggda parhus i kvarteret Lillskogen. Till höger i bild ses nybyggt parhus i kvarteret Prebendet 17.

Figur 7. Utsikt mot kvarteret Lillskogen. På höjden ses en villa med svart fasadpanel och plant tak, tillkommen på 2000-talet. En antikvarisk reflektion angående den nybyggda villan, är att den har ett allt för dominerande uttryck i området.

Figur 8. Utsikt in mot kvarteret Lillskogen. Bakom nybyggda parhus skymtar två äldre villor som enligt förslaget kommer att rivas. Till höger i bild ses Lillskogen 42, villa uppförd 1955.

Figur 9. Lillskogsgränd sedd från Attundavägen. Bakom nybyggda hus skymtar Lillskogen 5, villa uppförd 1921. Till vänster i bild skymtar Lillskogen 68. Villa med svart träpanel som uppförts på 2000-talet.

Figur 10. Lillskogen 5, sedd från tomten.

Figur 11. Lillskogen 5. Sedd från Lillskogsgränd.

Figur 12. Lillskogen 45, sedd från Bromma kyrkväg.

Figur 13. Lillskogen 45 sedd från tomten.

Figur 14. Lillskogen 46, sedd från tomten

Figur 15. Lillskogen 46, sedd från Bromma kyrkväg.

Den inre delen av tomterna i kvarteret Lillskogen avseende tomt 5, 45 och 46 består i dag av enfamiljshus på stora tomter, se ovanstående fotografier.

Lillskogen 5, uppfördes 1921 och byggdes till mot sydväst år 1995. Lillskogen 45, uppfördes 1943 efter ritningar av Vetlandahus och byggdes till 1979. Lillskogen 46 uppfördes 1921 efter typritning och byggdes om i slutet på 1950 talet, dock med bevarad karaktär. På tomterna finns också enkla garage och förrådsbyggnader av mera provisorisk karaktär. Husen är inte inventerade eller klassificerade av stadsmuseet. Vid besök på plats gjordes en antikvarisk bedömning, att husen har ett visst kulturhistoriskt värde.¹ Detta innebär att husen i kvarteret främst har byggnadshistoriskt- och miljöskapande värde. Husen är tidstypiska till sin karaktär, men har förändrats genom ombyggnader.

¹ Gult är den tredje nivån som används vid klassificering. En gulklassing på stadsmuseets kulturhistoriska klassificeringskarta innebär att fastigheten har bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Vidare är husen väl inbäddade i grönska på stora tomter med äppelträd, syren, vinbärsbuskar samt tilltagna gräsmattor. All grönska medverkar till att husen är svåra att se från Attundavägen. En antikvarisk reflektion avseende de nyligen uppförda parhusen invid gatan, är all den tilltagna marken för parkering (vilket har resulterat i stora grusade ytor). En tät häck är placerad mot gatan, men mot Lillskogsgränd finns ingen häck utan enbart nätstängsel och stora tilltagna hårdgjorda ytor. Stora grönytor har således gått förlorade vid nybyggnation.

Framtaget förslag

Två gestaltningsförslag avseende Kv Lillskogen 5, 45, 46 har tagits fram av arkitekt Henrik Sagen vid Ateljé Nord arkitekter. Det senaste förslaget är daterat 2020-03-10. Framtaget förslag består av en volymstudie och visar tänkt placering av husen. Enligt framtaget förslag exploateras kvarteret Lillskogen ytterligare med fyra tvåfamiljshus och ett flerfamiljshus. Förutom bostäder föreslås miljöstuga och 20 parkeringsplatser. Radhusen föreslås bli två våningar, uppförda med förskjutning i sidled och sadeltak med 30 graders lutning. Flerfamiljshuset föreslås bli tre våningar högt och likt tvåfamiljshuset bestå av två i sidled förskjutna byggnadskroppar med sadeltak. Rent konkret innebär exploateringen att befintliga bostadshus måste rivas och uppvuxen vegetation kommer att försvinna. Vidare presenteras en färgpalett med tänkt färgsättning i jordiga kulörer ton i ton med områdets fasadnyanser. Arkitekten tänker sig att fasadmaterialet på den nya bebyggelsen skall vara träpanel. Enligt förslaget är tanken också att den nya bebyggelsen och den äldre skall knytas ihop med hjälp av växtlighet. Det poängteras att trädgården är av stor vikt och bör planeras med omsorg. Miljön står också i fokus med en del förslag på vad som kan göras.

Antikvariska synpunkter och konsekvenser

I framtaget gestaltningsförslag finns flera bra punkter. Arkitektens inspiration till ny arkitektur är hämtad ifrån områdets karaktär avseende byggnadskroppar med förskjutning i sidled, sadeltak med ca 30 graders lutning och tänkt färgsättning och fasadmateriäl. Radhus om två våningar med förskjutna byggnadskroppar i sidled och sadeltak passar området och tar hänsyn till befintlig arkitektur. Nuvarande exploateringstal måste dock minskas och viss omarbetning av nuvarande förslag bör därför göras. Avseende uppförande av flerfamiljshus är det inte lämpligt, ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Förslagsvis ändras flerfamiljshuset till radhus alternativt minskas till två våningar för bättre harmonisera med områdets karaktär. Det är av stor vikt att byggnadsvolymen (höjden) underordnas vegetationen.

Vid besök på plats konstateras att kvarteret ligger på behörigt avstånd från kyrka- och kyrkogård och på så sätt kommer inte ny bebyggelse att påverka utpekad kulturhistorisk värdefull helhetsmiljö, vilket också är positivt. Den nya bebyggelsen kommer också att ligga tillbakadragen från betydande gatustråk och ansluta till bevarad naturmark med kuperad skog.

Avseende befintlig bebyggelse som behöver rivas är det ur ett antikvariskt synsätt alltid negativt att äldre byggnader rivs i stället för att renoveras. Husen i sig är inte unika och har till viss del förändrats, men gårdarna är välplanerade och innehåller grönska i form av äppelträd, syren mm som tar lång tid på sig att växa upp. Stora tomter med enfamiljshus, väl indragna från gatan och med uppvuxna trädgårdar är en betydande del av områdets ursprungliga karaktär och har som samlad miljö ett högt kulturhistoriskt värde.

Om man successivt river och förtätar utan att ta ett större grepp om helheten finns en risk att man på sikt utplånar ursprungliga intentioner. I den del av kvarteret som nu berörs kan också konstateras att en del av helheten redan gått förlorad då man i ett tidigare skede rivit och ersatt

enfamiljshusen invid gatan med nya parhus som gestaltningsmässigt inte harmoniserar med ursprunglig arkitektur. Ett större helhetsgrepp om kvarteret skulle ha tagits i ett tidigare skede. Om enskilda tomter styckas av och enskilda hus rivs är inte av stor betydelse för helheten, men när hela kvarter rivs och ersätts av ny kompaktare bebyggelse innebär det stora negativa konsekvenser för kulturmiljön.

Vid rivning av befintliga hus är det också av vikt att byggnadsdelar tas om hand och i den mån det är möjligt används för återbruk. Taktegel, och ursprungliga fönster och dörrar har ett högt andrahandsvärde inom byggnadsvården.

Sammantaget

Framtaget förslag med att uppföra radhus i kvarteret, trots rivning av äldre hus, är möjlig ur ett antikvariskt perspektiv. Konsekvenserna för kulturmiljön i dess helhet har måttliga negativa konsekvenser på området karaktär. Nuvarande exploateringstal måste dock minskas och viss omarbetning av nuvarande förslag måste därför göras.

Att uppföra flerfamiljshus i ett område som karaktäriseras av enbostadshus har stora negativa konsekvenser på området karaktär av villastad. Flerfamiljshuset bör förslagsvis ändras till parhus. Alternativt minskas till två våningar. Det är viktigt att byggnadshöjden underordnas befintlig vegetation. Vidare bidrar det också till att antalet parkeringsplatser kan minskas vilket är positivt för förslaget som helhet.

Arkitektens intentioner om trädgård och miljö i fokus är av stor vikt i det fortsatta arbetet. Markplanering och växtlista som anknyter till nuvarande karaktär är viktigt och får inte glömmas bort i den fortsatta planeringen och vidare i slutgiltig exploateringsfas. Att parkeringsplatser integreras med växtlighet är också av stor vikt för ett bra resultat.

